

La Lectora

REVISTA DIGITAL DE CRÍTICA LITERÀRIA

[Llibres](#)

[Cultura](#)

[#ProjecteCarner](#)

[Nosaltres](#)

[Contacte](#)

[Subscripció](#)

Olga Tokarczuk: l'univers dispers

LLIBRES / NARRATIVA / 29 NOVEMBRE, 2022

«La constel·lació, no la seqüència, porta la veritat»

Cos, d'Olga Tokarczuk

Llegir Olga Tokarczuk té alguna cosa d'hipnòtic. Com si sota la pell de les històries, faules i mites encapsulats, en aparença dispersos, que conformen els seus textos, presentíssim quelcom més bast; un brunzit greu i uniforme que ens estira cap endins. Tokarczuk parla de «novel·les constel·lació». I de fet, el disseny de les seves obres fa l'efecte precís d'una constel·lació celeste: punts blancs aïllats sobre un fons negre que només quan es miren en relació amb la resta mostren formes i dibuixos, despleguen el seu potencial líric i figuratiu. Als textos de Tokarczuk s'hi entra a les palpentes i, ara un, ara l'altre, és el lector qui ha de traçar ponts i relacions: al cel, les constel·lacions només hi són en potència.

El disseny constel·lació incorpora un gest polític i una idea particular del món. En general, els fragments recosits que conformen les novel·les de Tokarczuk no obeeixen a cap jerarquia o seqüència; l'estructura és descentralitzada. Això presenta un repte al lector que a priori cerqui punts de recolzament en protagonistes, arguments o relacions causa-efecte —explicava Tokarczuk que quan va presentar *Cos* (:Rata_ / Anagrama) als seus editors, aquests la van trucar al cap d'uns dies preguntant-li si no era possible que en enviar-la se li haguessin barrejat els arxius, perquè «això no és una novel·la». Sense centre, doncs, no hi ha esferes privilegiades: l'estructura és el resultat de cadascun dels seus elements i, a la vegada, cap d'ells és

imprescindible pel conjunt.

Aquesta forma d'organitzar el text té un efecte directe sobre el narrador —s'hi referia Xavier Farré al seu article a [La Lectora](#)— que perd atributs, es distancia de la flamant (egocèntrica!) primera persona, i es posa al servei de la narració, adaptant-se als seus múltiples registres. Xavier Farré parla del narrador contista que relata i no jutja.

En Tokarczuk, la juxtaposició d'elements dispars no només es concreta en la proliferació d'històries, personatges i espais narratius. Com un mirall de la manera d'entendre el món de l'autora, el seu univers literari és un espai de convivència de lògiques i discursos diferents sobre què succeeix i com succeeix: la llegenda, el passat històric i el present rutinari, el miracle, la mística, la càbala, el naturalisme, el surrealisme. El resultat és un text a capes, una teranyina llaçada per «coincidències sorprenents o convergències del fat», en paraules de Tokarczuk, i que el lector pot bé entomar com un joc, un tractat de filosofia o astrologia, una ficció, o tot a la vegada.

És curiós com l'atomització de l'estructura en Tokarczuk apareix en paral·lel a tot un conjunt de discursos recents, agrupats sota la interpretació de la realitat com a suma mòbil i multiforme d'elements. Parlo de la joveníssima teoria de xarxes, de l'aplicació del sistema *blockchain* en tecnologia (estretament vinculat al naixement dels NFT), de l'estudi del cervell, els ecosistemes i les dinàmiques socials, de la física dels àtoms, el dodecatonisme, l'estètica de la recepció, l'estructuralisme, etc. Tots els anteriors integren la premissa que la

realitat, allò que passa, és sempre producte d'una interacció. D'això se'n deriva el que encara és més contraintuïtiu: que no hi ha realitat sense interrelació. A *Casa de dia, casa de nit*, un personatge es demana: «Si no tens consciència d'alguna cosa, vol dir que no existeix? Si una persona esdevé conscient d'alguna cosa, vol dir que aquest coneixement la canvia?»

«Com hem d'escriure», plantejava Tokarczuk en la seva conferència a l'Acadèmia Sueca l'any 2018, «com hem d'estructurar la nostra història per fer-la capaç de bastir aquesta forma de gran constel·lació que presenta el món?». Com explicarem relats que «activin un sentit de totalitat en la ment del lector, que propulsin la seva capacitat d'unir fragments en un únic disseny»? En definitiva, com articularem una narrativa -una novel·la, un conjunt, una xarxa- a partir del fragment? En Tokarczuk aquest problema és elemental.

Voldria parlar de dos factors que, em sembla, juguen un paper crucial en la creació d'aquest sentit d'unitat. El primer ja l'hem anomenat: la interacció. La literatura, com la vida, és el producte de la relació entre dos o més elements. En la seva forma més primigènia, la literatura és el punt de trobada entre el text i el lector. La tasca d'aquest últim no és menor; en Tokarczuk és primordial. És el lector qui ha de rastrejar el mapa d'enllaços entre partícules: l'eco d'un nom que havia sortit pàgines abans, la coincidència, la repetició i la negació, la diversitat angular d'un mateix fet, la casualitat, la superstició. Recordem: el text té la capacitat d'una xarxa; el lector és qui l'activa.

Així mateix, la preocupació per la unitat mai no és explícita. Queda

enterrada en l'esquelet del text i rarament emergeix a la superfície dels personatges i les situacions en què es troben. I precisament per això, perquè és discreta, la possibilitat que aquests fragments formin un sol òrgan es torna un murmuri de fons, com aigua subterrània que nodreix les arrels del text. Quan el llegim, quan n'estenem les pàgines i la llum el toca, la intuïció de totalitat ens envolta com un gas: el text fa la fotosíntesi.

Llavors hi ha la idea de canvi, de moviment. Potser que sigui aquest l'element comú als diferents textos de Tokarczuk. Canvi com a metamorfosi: el licantrop, l'home que es transfigura en dona, la santa que s'encomana de la fesomia de Crist —barba inclosa— a *Casa de dia, casa de nit*. Canvi com a desplaçament: dels astres a *Sobre els ossos dels morts* (Siruela), de les peregrinacions a *Els llibres de Jakub*, de les múltiples formes de trasllat que s'investiguen a *Cos*. Canvi com a frontera: el límit virtual, constantment reinventat, de les nacions, el punt en què una cosa acaba i una altra comença, el punt en què es freguen. Canvi com negació del canvi: la repetició de l'error, la guerra, el patiment, l'amor i la mort estancs, els àngels i els fantasmes d'*Un lloc anomenat Antany* (Proa / Anagrama). Canvi com a regressió i com a cicle, com a simetria.

És com si en la literatura de Tokarczuk fins i tot el temps físic, la successió d'un moment a l'altre, fos conseqüència d'aquest govern de la mutació de les coses, i no pas a la inversa. A *Casa de dia, casa de nit*, la narradora explica que voldria ser vella. Després es corregeix:

«[...] em vaig adonar que no és que vulgui ser vella, no desitjo atènyer una

edat en particular, sinó una forma concreta de viure, una que, potser, està reservada a la gent gran. Implica no prendre acció, però si ho fas, fer-ho a poc a poc, com si no fos el resultat de l'acció el que importa, sinó el moviment, el ritme i la melodia del moviment.»

El moviment caracteritza l'edat, l'acumulació de temps, i no a l'inrevés.

La literatura d'Olga Tokarczuk és important. Ho és en un pla estètic, perquè assaja una literatura exuberant i diversa, festiva i meditativa, que posa de costat diferents codis per expressar el món. Una literatura que aspira a engrandir-se amb el lector i que, per pacient i esperançada, acaba esdevenint valenta, arriscada.

La literatura d'Olga Tokarczuk també és important per a qui cregui que el món és una cosa que ens expliquem i que, per tant, el *com* l'expliquem afecta directament a la manera com vivim. Avui percebem i habitem el món a trossos, com mirant a través de finestretes localitzades. Potser sempre ha estat així i senzillament abans no ho sabíem; no teníem accés a tantes finestres com ara que existeix Internet —una altra de les preocupacions de Tokarczuk. Pensàvem que el nostre camp de visió era l'únic. O potser aquesta realitat escindida és el resultat de diversos processos d'atomització, especialització, individualització, en definitiva, de reducció del camp de visió de cadascun de nosaltres.

El fragment no és *per se* un problema. Sí que ho pot ser l'isolament del fragment -d'un punt de vista-, perquè condueix a l'alienació i la

solitud, a la incomprensió i l'egoisme. La novel·la constel·lació adopta el fragment com a matèria prima. I ho fa —i aquest gest és *important*— sense renunciar a un lloc comú. Ho fa, de fet, reivindicant aquest lloc comú, estirant-lo i exercitant-lo perquè hi càpiga l'univers en les seves múltiples formes d'expressar-se: la raó, la tendresa, la natura, la fantasia.

Llegir Olga Tokarczuk té aquesta cosa d'hipnòtic: un sentiment de pertinença cap a totes les coses, de comunió, una sensació de nou i d'antic, d'infinít.

(Però, ai, com hi arribarem, en català, si no la llegim, si no la traduïm?)

ETIQUETES: [FRAGMENTARIETAT](#) [OLGA TOKARCZUK](#)

HELENA GUILERA | ÚLTIMES PUBLICACIONS

Helena Guilera Recoder (Barcelona, 1993) va estudiar interpretació de piano al Conservatori del Liceu i teoria de la literatura a la Universitat de Barcelona. Ha treballat d'agent literària al Regne Unit i actualment fa d'editora.

Nosaltres
Contacte

Amb el suport
de l'Ajuntament de
Barcelona (ICUB, 2019)

© LA LECTORA 2018